

ЗИЙРЕК ТАЛАБАЛАРДЫҢ ӨЗ БЕТИНШЕ ЖУМЫС АЛЫП БАРЫҒЫН ШӨЛКЕМЛЕСТИРІҮ УСЫЛЛАРЫ

Д.Қурбанбаева - ассистент оқытушы

Д.Қурбанбаева – ассистент оқытушы

Әжанияз атындағы Нөкіс мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сұзлар: иктидорли талабалар, табақалаштириш, гурухлар, ўқитувчи, талабалар билан мулоқот, ташкилотчилик қобилияти, илм, тарбия.

Ключевые слова: одарённые студенты, классификация, группы, учитель, взаимоотношения со студентами, организаторские способности, знание, воспитание.

Key words: gifted students, classification, groups, teacher, communication with the students, organizational abilities, knowledge, education.

Илим хэм техника прогресиниң тез пәт пенен раўажланыўы, заманағой технологияларды жаратыў хэм оларды ислеп шығарыўға үзликсиз жәриялаў зийрек талабалар менен алып барылып атырған билимлендириў сапасына байланысly. Соның ушын «Билимлендириў ҳаққында»ғы Нызам, «Кадрларды таярлаўдың миллий дәстүри» зийрек, қәбилетли талаба хэм оқыўшыларды жоқары оқыў орнына келиўине шекем излеп табыў, олар менен системалы ислеўди жолға қойыў арқалы хәзирги заман талабы дәрежесиндеги маман кадрларды таярлаў мүмкин [1].

Талаба хэм оқыўшыларға билим берип олардан билимди талап етиў билимлендириўдиң ең қыйын машқалаларынан бири. Себеби, бир-бирине уқас адамлар болмағандай, талаба хэм оқыўшылардың билимге қумарлығы, хәрекетшенлиги, умтылыўшаңлығы, қәбилетлери да бир-бирине уқсамайды. Сол себепли, билимлендириўди классификацияластырып шөлкемлестириў-ең әҳмийетли мәселе. Бундай классификацияластырыўда талабалар хэм оқыўшылар тийкарынан үш топарға бөлип оқытыў зәрүр болады:

- Зийрек талабалар топары;
- орташа өзлестириўши талабалар топары;
- өзлестире алмай атырған талабалар топары.

Хәр бир пән оқытыўшысының педагог қәбилетине қойылатуғын тийкаргы талаплары төмендегилерден ибарат:

- Усы топарларға ылайық болған оқыўшы-талабаларды өз ўақтында анықлаў;
- хәр бир топар ушын өз алдына тапсырмалар таңлаў;
- хәр бир топар ушын жеке бахалаў критериясын ислеп шығарыў;
- жеке тест вариантларын дүзиў;
- хәр бир оқыўшы-талабалар менен тынымсыз-үзликсиз сәўбетте болыў керек.

Бул талапларды орынлаў арқалы пән оқытыўшысы оқыўшы-талабалардың психологиялық жағдайын түсине алады, олардың билимлерди өзлестириў көрсеткишине жедел қатнаса алады. Сонда ғана үзликсиз билимлендириў системасында әмелге асырылып атырған ис-илажлардың еки әҳмийетли көрсеткиши – сапа хэм өнимдарлық көрсеткишлери мәмлекетлик тәлим стандартларына сәйкес халда әмелге асады.

Бул процессти жеделлестириў ушын жоқары оқыў орны, мектеп, академиялық лицей хэм кәсип-өнер колледжлери профессор-оқытыўшылар менен бирге исле-сийи, хәр түрли таңлаўлар, олимпиадалар, ушырасыўлар, «Ашық есиклер күни» илажларын үзликсиз шөлкемлестириў хэм өткерилиўи талап етиледи. Жоқары оқыў орынлары, академиялық лицейлер қасында тестлерге таярлаў топарларын шөлкемлестириў зәрүр болады. Мәлимлеме ресурс орайларында усы топар талабаларының билиминиң мониторингин шөлкемлестириў жақсы нәтийже береди.

Зийрек талабалар менен жоқары оқыў орнында оқытыўды классификацияланған қатламларға ажыратып оқытыў түринде шөлкемлестириў жүдә әҳмийетли болып, талабалардың қайсы пән бойынша қандай

зийрекликке ийе екенлигин биринши курста анықлаў хэм олар менен айрықша ислесиў, өзбетинше жұмыс тапсырмаларын классификацияланған халда орынлаў, оларды илимий конференцияларға қатнастырыў, машқалалы тапсырмаларды беріў арқалы қәбилетин раўажландырып барыў сезилерли нәтийже береди. Қәниге таярлаўшы кафедралар қасында зийрек-өнермент талабалар банкин жаратыў, олар менен тынымсыз шуғылланып барыўшы профессор-оқытыўшыларды топлаў хэм устаз-шәкирт система-сын жолға қойыў зәрүр. Түрли таңлаўларда, пән олимпиадаларында, илимий конференцияларда қатнасып, жоқары көрсеткишлерге ерискен зийрек талабалар хэм олардың басшыларын администрация тәрепинен материаллық хэм руўхый хошаметлеп барыў мақсетке муўапық. Зийрек талабаларға билим алыў процесинде айырым жеңилликлер берилиўи көзде тутылыўы лазым. Атап айтқанда, олардың сабақларға еркин қатнасыў ҳуқуқын, мәлимлеме ресурс орайларында интернет порталынан бийпул пайдаланыў ҳуқуқы, шет тили, компьютер саўатлылығы бойынша шөлкемлестирилген курсларға бийпул қатнасыў имканиятын жаратыў көзде тутылады. Айтып өтилген ис-илажлар излениўшең жаслардың жеделлиги, илим шоққыларын ийелеўи хәққындағы хәрекетлердиң өнимдарлығын тәмийинлеўде жүдә үлкен әҳмийетке ийе [2].

Жоқарыда айтылғанлардан келип шыққан халда, зийрек-излениўшең жаслардың жұмыс хэм оқыў дәўиринде төмендеги әпиўайы, ең зәрүр болған қағыйда хэм мәсләхәтлерге әмел қылыўын усыныс етемиз:

1. Хәр күни пикирлесиў ушын ўақыт табын. Хәр күни ақылый шынығыў етиў лазым.
2. Мәселени шешиў ушын тынышланың хэм ойланың. Хеш қашан хәр қандай жағдайда кәўетерге түспең. Жағдайды жақсылап ойлаң хэм жағдайдан шығыў жолын излең, әлбетте, бир жақсы шешимди табасыз.
3. Жетискенликлерди газета хэм журналларда шығарың, жәмийетшиликке жәриялап турың. Мийде қалып кеткен пикирлер хеш қашан пайда бермейди. Оларды додалап, басқалар менен бәлисиў арқалы және де жетискенликлерге ерисиў мүмкин.
4. Алдыңызға анық мақсет қойың, бул келешектеги жетискенликлеринизди көре алыўға жәрдем береди.
5. Пикириңизди бир жерге топлаң, өзинизди жоғалтпаң. Бундай қәбилет сезимди өткирлестиреди.
6. «Қәлиптен» узағырақ жүриң. Ески «қәлип»лерден шын фактлер туўылмайды. Өмиринизди рәңбәрең қылып, өзинизди жаңа билим тәжирийбелер менен байытып барың, жаңа хэм еркин еске түсириўлер ушын саяхатларға шығып турың.
7. Пикириңизди бәрха жазып барың. Пикир келиўи ўақыт хэм орын таңлап отырмайды. Көбинше, ойға келген пикирлер ядтан шығып кетеди. Соның ушын қасыңызда бәрқулла қағаз-қәлем алып жүриң.

8. Баска кәнигелер менен мудары сәўбетте болың. Баска кәсип адамлары менен сәўбетте болып турсаңыз, пикирлеўиңиз, дүньякарасыңыз кеңейеди, излениў қәбилетиңиз шынығып барады.

9. Жаңалық көрсетиўге бәрқулла қумар болың. Итибарсыз болмаң. Тойынған жеңимпаз әлбетте жеңиледи. Өзиңизди излениўден тойынғанман деп ойламаң, күнде белгили бир муғдарда излениў ислерин орынлаң. Сонда ғана турақлы түрде ақылы ислерлигиңизди сақлап қаласыз.

10. Хәр қандай исти асықтастан, ойлап көрип сон орынлаўға кирисиң. Исти бир қәлипте орышлап барыў менен бирге ара-тура жақсы дем алыў керек.

11. Илимий излениў уақытында ең әҳмийетли мәселеден баска идеялар, пикирлер менен шуғылланбаған мақул.

12. Пикир жүритиң, исленип атырған мәселениң шешиминиң ҳәмме жақсы ҳәм жаман сыпатларын санап шығыў, оларды өзгertiў жолларын ойлап табыў лазым.

13. Қойылып атырған мәселе анық ҳәм түсиникли болыўы керек. Оның бас мәселесин, биринши ҳәм еккинши дәрежели тапсырмаларды алдыннан анықлап алыў зәрүр.

14. Бар шешимлердиң кемшиликлерин анықлаў, ис принциплерин өзгertiп жаңа-жаңа ой-пикир усыныслар бериў керек.

Әдебиятлар

1. Талабалар мустақил ишини ташкил этиш ва назорат қилиш» буйича йуриқнома Олий ва урта махсус таълим вазирлигиниң 2009 йил 14.08.286 – сонли буйруғи.

2. Косназаров К., Пазылов А., Тилегенов А., Педагогика. – Нөкис: «Билим», 2009.

Ушбу моқолада иктидорли талабалар учун табақалаштирилған таълим усуллари ва уларни қўллаш услубияти иктидорли иждокор талабалар учун риоя қилишлари зарур бўлған фойдали маслаҳатлар келтирилған.

РЕЗЮМЕ

РЕЗЮМЕ

Статья посвящается вопросам организации самостоятельной работы одарённых студентов по педагогике, применения передовых педагогических технологий. Авторы статьи дают полезные рекомендации как организовать эффективно работу с одарёнными студентами.

SUMMARY

The article is devoted to the issues of organizing the independent work of gifted students in Pedagogics, and using innovative pedagogical technologies. The authors of the article give useful recommendations how to organize effectively the work with gifted students.

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОМОЩЬ БОЛЬНЫМ С ХРОНИЧЕСКИМИ СОМАТИЧЕСКИМИ ЗАБОЛЕВАНИЯМИ

Ю.К.Нарметова – старший научный сотрудник-соискатель

Национальный университет Узбекистана

Таянч сўзлар: касаллик, бемор, психология, шахс, психосоматика, психологик ёрдам, психодиагностика, психокоррекция.

Ключевые слова: болезнь, больной, психология, личность, психосоматика, психологическая помощь, психодиагностика, психокоррекция.

Key words: illness, patient, psychology, person, psycho somatic, psycho correction, psychological support, psycho diagnostic, psychotherapy.

Современная жизнь и развитие медико-психологической службы заострила потребность в организации масштабной и активной психологической помощи больным с различными соматическими заболеваниями. Основные цели психологической службы в клинике соматических болезней – оказание психологической помощи больным с теми или иными формами хронических соматических заболеваний и обеспечение удовлетворения спроса больных на те или иные виды психологической помощи. Как известно, психологическая помощь определяется в качестве системы специальных мероприятий, направленных на предупреждение, смягчение или преодоление различного рода трудностей, возникающих у человека в условиях хронической болезни, средствами практической психологии, обычно в форме диагностики, консультирования, психотерапии и психокоррекции. По данным литературы хронические соматические заболевания относятся к числу тех факторов, которые способствуют стойкому снижению трудоспособности, нередко приводят к ранней инвалидизации [2,4,5]. Патогенное влияние соматического заболевания на психическую сферу выявляется нарушением психической деятельности человека в социу-

ме. Выделяют два вида патогенного влияния соматической болезни на психику: соматогенное и психогенное [4,5]. В действительности они представлены в единстве нарушений психики под влиянием соматического заболевания, но выделение этих двух видов необходимо, так как соматогенный и психогенный компоненты влияют на психическую сферу в различных соотношениях в зависимости от нозологии. Отдельно следует отметить, что тяжелая соматическая болезнь зачастую изменяет биологические условия жизнедеятельности вследствие соматогенной интоксикации или явлений гипоксии. Все это определяет динамику жизнедеятельности, устойчивость человека к физическим и психическим нагрузкам, уровень энергетического потенциала деятельности, сохранности ее операционального состава.

Основной формой влияния соматического заболевания на психику человека является психогенная – психологическая реакция личности на заболевание и его последствия. При хроническом заболевании это влияние распространяется на всю структуру отношений человека и его личность [4]. Из этого следует, что внутренняя картина болезни при различных соматических заболеваниях играет